

MACEDÓNIA NÉPESSÉGFÖLDRAJZÁNAK FŐBB JELLEMZŐI

Háry Szabolcs

Általános országismereti és rövid történeti bevezetőt követően a cikk bemutatja Macedónia demográfiai és migrációs viszonyainak főbb jellemzőit, különös tekintettel azok területi aspektusaira.

1. Általános információk

A Balkán-félsziget déli-központi részén elhelyezkedő Macedón Köztársaság 1991-ben nyerte el függetlenségét, korábban Jugoszlávia egyik tagköztársasága volt. Területe 25713 km², északról Szerbia és Koszovó, nyugatról Albánia, délről Görögország, keletről pedig Bulgária határolja. Területét hegységek és mély völgyek tagolják. Legmagasabb pontja az albán határon található 2764 m magas Golem Korab. Nagyobb méretű természetes tavai az Ohridi-, a Preszpa- és a Dojrani-tó. Legnagyobb folyója a Vardar, amely É-D irányban átszeli az országot. Szeizmikusan aktív terület, jellemző, hogy a fővárost, Szkopjét 1963-ban szinte teljesen lerombolta egy katasztrofális erejű földrengés.

A legutóbbi népszámlálás (2002) adatai alapján lakosainak száma 2022547 fő, az átlagos népsűrűség 78,7 fő/km², a lakosság 58%-a városokban él. A főváros, Szkopje az ország északi részén helyezkedik el, további nagyobb városok: Bitola, Kumanovo, Prilep és Tetovo.

A gazdaság a függetlenség 1991-es elnyerése után Jugoszlávia felbomlása, illetve a területén kirobbant háborúk, és nem utolsósorban Görögország embargója miatt visszaesett. A bruttó hazai termék (GDP) 1996-ban növekedett első alkalommal, 2003-ig az átlagos évi növekedés szerény, mindössze 2%-os mértékű volt (2001-ben a növekedést visszavetette a belső fegyveres konfliktus), 2003-tól pedig kb. évi 4%. A makroökonómiai stabilitást alacsony inflációval és a macedón dénár (MKD) euróhoz kötött stabil árfolyamával tartják fenn, ugyanakkor súlyos társadalmi és gazdasági probléma a 35%-ot meghaladó munkanélküliség. Az egy főre jutó GDP 2005-ben vásárlóerő-paritáson számolva körülbelül 6000 eurót tett ki, ami az EU akkori 25 tagállama egy főre jutó GDP-jének nagyjából 25%-a volt. Legfontosabb külkereskedelmi partnere az EU, amelynek a részesedése a kivitelben 53,1%, a behozatalban pedig 45,5%.

Macedónia egyik fő célja az Európai Unióhoz való csatlakozás. 2001. áprilisában az EU stabilizációs és társulási megállapodást kötött az országgal, majd 2005 decemberében tagjelöltnek nyilvánította. Ez utóbbi azonban csak politikai gesztusnak minősíthető, mivel a csatlakozási tárgyalásokat azóta sem kezdték el. Macedónia a NATO-tagság elérésére is törekszik, 1998. óta tagjelölt, de a szövetségbe való meghívását a 2008. áprilisi NATO-csúcson az ország alkotmányos nevét vitató Görögország megakadályozta.

Az idegenforgalom szempontjából a legnépszerűbb az Ohridi-tó környéke, illetve Ohrid városa, amelyet egyedülálló természeti és kulturális értékei miatt az UNESCO a világörökség részének nyilvánított.

Közlekedési szempontból Macedónia nemzetközi jelentőségét az adja, hogy fő közlekedési útvonalak kereszteződésében fekszik. Nevezetesen, É-D irányban a X., Ny-K irányban pedig a VIII. páneurópai folyosó szeli át az országot.

2. Demográfiai jellemzők

2.1. A népesség számának változása

A mai Macedónia lakosságáról 1900-tól állnak rendelkezésünkre népszámlálási adatok. Az 1. táblázat adataiból látható, hogy az utóbbi egy évszázadot a népesség számának dinamikus változása jellemzi, amelynek fő okai a magas természetes szaporodás, a folyamatos, de hullámzó mértékű emigráció, a két világháború közötti szerb kolonizáció, a háborús áldozatok és a koszovói albánok betelepülése.

A népszámlálások közötti időszakok közül 1913 és 1921 között tapasztalható csökkenés, ami a 1912-13-as balkáni háborúk, illetve az I. világháború, valamint a török és más muszlim vallású népesség nagyarányú kivándorlásának a következménye.

1900 és 2002 között a népesség csak 2,23-szorosára növekedett, ami a világtendenciákhoz és a természetes szaporodás mértékéhez képest kevés. Ennek fő okai a nagyarányú politikai és gazdasági emigráció, illetve erőszakos kitelepítés, valamint a nagy véráldozattal járó háborúk (1912-13, 1914-18, 1941-45).

A II. világháború utáni időszakban az 1948 és 1953 közötti magas éves növekedés a Görögországból az ottani polgárháború következményeként előzött macedónok betelepülésének, az 1953 és 1961 közötti viszonylag alacsony mértékű éves növekedése pedig az törökök és a muszlim vallású macedónok egy részének Törökországba való kivándorlásának az eredménye.

1971-től a viszonylag nagymértékű növekedést elsősorban a koszovói albánok bevándorlása okozta.

1. táblázat:

Macedónia népességszámának változása 1900-tól 2002-ig

Év	Lakosság száma	Férfiak száma	Évi átlagos változás	Változás a népszámlálások között	Népsűrűség fő/km ²
1900	908904	n.a.	n.a.	n.a.	35,4
1913	938900	n.a.	2238	29096	36,5
1921	808724	401468	-16272	-130176	31,5
1931	949958	478519	14123	141234	36,9
1948	1152986	584002	11953	203028	44,8
1953	1304514	659861	30306	151528	50,7
1961	1406003	710074	12686	101489	54,7
1971	1647308	834692	24130	241305	64,1
1981	1909136	968143	26182	261828	74,2
1994	1945932	974255	2830	39796	76,0
2002	2022547	1015377	12769	76615	78,7

Forrás: NIKODINOVSKI, 2000; Sztatistički godišnik na Republika Makedonija 2007

Ha megvizsgáljuk a születések és halálozások számát, illetve a természetes szaporodás mértékét (2. táblázat), láthatjuk, hogy az utóbbi az európai tendenciáknak megfelelően folyamatos csökken a II. világháború után, de néhány európai országgal szemben még 2006-ban is pozitív értéket mutatott.

A születési arányszám folyamatosan csökkent a II. világháborút követően. A halálozási arányszámnál a trendfordulót az 1981-es adat jelzi, addig a lakosság egészségi állapotának javulása, és ezzel együtt az átlagéletkor növekedése tükröződik a halálozási arányszám

csökkenésében, ezt követően azonban a magasabb életkorúak növekvő aránya miatt a halálozási arányszám az átlagéletkor növekedése ellenére is magasabb értéket mutat.

2. táblázat
Születési és halálozási arányszámok és a természetes szaporodás
Macedóniában 1948-tól 2002-ig

	1948	1953	1961	1971	1981	1994	2002	2006
Születési arányszám ‰	40,7	37,9	29,9	23,0	20,6	15,9	13,7	11,1
Halálozási arányszám ‰	14,4	14,8	9,3	7,5	7,0	7,5	8,9	9,2
Természetes szaporodás ‰	26,3	23,1	20,6	15,5	13,6	8,4	4,8	1,9

Forrás: NIKODINOVSKI, 2000; Sztatisticki godisnik na Republika Makedonija 2007

A születések száma, illetve a természetes szaporodás mértéke az ország területén nagy eltéréseket mutat. Jellemzően az albán, és más muzulmán vallású nemzetiségek (törökök, romák, muzulmán macedónok) esetében, illetve az ország túlnyomórészt albánok lakta ÉNy-i, Ny-i területein, különösen a rurális vidékeken magasabb a születésszám, illetve a természetes szaporodás mértéke. Ezzel szemben az ország K-i, kizárólag macedón lakosságú vidékein a halálozások száma már meghaladja a születéseket.

2.2. Népsűrűség

A 2002-es népszámlálás adatai szerint Macedónia népsűrűsége 78,7 fő/km². Európai összehasonlításban Macedónia közepes népsűrűségű országnak számít, mint pl. Bulgária (81 fő/km²), Görögország (76 fő/km²), Ausztria (90 fő/km²), Albánia (110 fő/km²) vagy éppen Magyarország (108 fő/km²).

A népesség területi eloszlása rendkívül egyenlőtlen. Az ország területének nagy részét alkotó hegyvidékek ritkán lakottak vagy teljesen lakatlanok, míg a termékeny völgyekre és medencékre nagy népsűrűség jellemző. Közülük is kiemelkedő a fővárost is magában foglaló Szkopjei Medence 297,7 fő/km²-es népsűrűsége. A legnagyobb albán többségű városnak, Tetovónak is helyet adó Felső Polog népsűrűsége 162 fő/km², az attól délre húzódó Alsó Pologban 80,6 fő/km², a Sztrugai-medencében 122,8 fő/km², a Kumanovoi-medencében 106,3 fő/km², a Sztrumicai-medencében 94,1 fő/km², a Debari-medencében 96,5 fő/km², a Kocsani-medencében pedig 84,2 fő/km². Az ország többi területét az országos átlagnál jóval kisebb népsűrűség jellemzi (NIKODINOVSKI, 2000).

Általában nagyobb a népsűrűség azokon a területeken, ahol a lakosság többsége az albán, vagy más muszlim vallású nemzetiséghez tartozik.

Az 1. ábra Macedónia népsűrűségének területi megoszlását mutatja a közigazgatási egységek (járások) szerinti bontásban, a 2002-es népszámlálás adatai alapján.

2.3. A népesség nemek szerinti megoszlása

3. táblázat

A macedóniai népesség nemek szerinti megoszlása 1921-2002

Év	Lakosság száma	Férfiak száma	Nők száma	1000 nőre jutó férfiak száma
1921	808724	401468	407256	986
1931	949958	478519	471439	1015
1948	1152986	584002	568984	1026
1953	1304514	659861	644653	1024
1961	1406003	710074	695929	1020
1971	1647308	834692	812616	1027
1981	1909136	968143	940993	1029
1994	1945932	974255	971677	1021
2002	2022547	1015377	1007170	1008

Forrás: *Statistički godišnik na Republika Makedonija 2007*

Az 1921 és 2002 közötti népszámlálásokon (a 3. táblázatból látható) a nők száma csak 1921-ben haladta meg a férfiakét, aminek nyilvánvaló oka, hogy a megelőző évtizedben a balkáni háborúk és az I. világháború elsősorban férfi áldozatokat szedtek. Ezt követően folyamatos, de az utóbbi évtizedekben valamelyest csökkenő férfifébblet alakult ki.

A nemek közötti arány területi megoszlása szempontjából érdekes, hogy az ország egyes gazdaságilag fejletlen, rurális térségeiben „férfihiány” tapasztalható, mivel a fiatal férfi lakosság egy része a jobb megélhetés, illetve munkalehetőség reményében kivándorolt.

2.4. A népesség életkor szerinti megoszlása

Az európai tendenciáknak megfelelően az utóbbi három évtizedben a népesség életkori szerkezete alapvetően megváltozott (a 4. táblázatból kiderül), és egy öregedő társadalom képét mutatja. A születések csökkenő száma miatt (2. táblázat) a 0-14 éves korosztálya aránya az 1981-es 29,2 %-ról 2006-ra 18,9 %-ra csökkent. Ugyanebben az időszakban az aktív korúak (15-64 éves korosztály) aránya kismértékben, 64,1%-ról 69,9%-ra, míg a 65 évesnél idősebbek aránya jelentősen, 6,7 %-ról 11,2 %-ra növekedett.

4. táblázat

A macedóniai népesség életkor szerinti megoszlása 1931-2002

Korosztály	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1994	2002	2006
0-14 év %	38,3	38,0	36,9	37,2	32,6	29,2	24,9	21,1	18,9
15-64 év %	55,5	55,8	57,2	57,5	61,6	64,1	66,6	68,3	69,9
65 év felett %	6,2	6,2	5,9	5,3	5,8	6,7	8,5	10,6	11,2

Forrás: *Statistički godišnik na Republika Makedonija 2007 és Makedonija vo brojki 2007 alapján számított Hány Sz.*

2.5. A népesség etnikai szerkezete

Macedónia mai területe a történelem folyamán a különböző birodalmak és államok ütközőzónájába tartozott, ami hozzájárult a különböző népek keveredéséhez, illetve az ország mai, vegyes etnikai képiének kialakulásához.

A legutolsó, 2002-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 64,18%-a macedón nemzetiségű. A legnagyobb kisebbség az albán, a népesség 25,17%-át alkotja (a többi nemzeti kisebbség - török, roma, szerb, bosnyák, vlah és egyéb kisebbségek - aránya 10,65%-ot tesz ki).

A szunnita muszlim vallású macedóniai albánok szerint népük őshonos volt a mai Macedónia területén, tudósok (KISZELINOVSZKI, SZTAVOVI-KAVKA) viszont azt állítják, hogy a XVIII-XIX. században történt az albánok nagyobb mértékű betelepülése erre a területre. Ebben az időszakban a Karpos által vezetett, a Habsburgok által is támogatott, vereséget szenvedett oszmánellenes felkelést (1689) követően a pravoszláv vallású lakosság egy része elmenekült, a oszmán-törökök pedig ösztönözték a hozzájuk lojális, muszlim vallású albánok betelepülését az elhagyott falvakba és városokba.

5. táblázat
Macedónia lakosságának nemzetiségi összetétele 1953-tól 2002-ig

Év		Macedón	Albán	Vlah	Roma	Török	Bosnyák	Szerb	Egyéb	Összesen
1953	fő	860699	162524	8668	20462	203938	-	35112	13111	1304514
	%	66,01	12,46	0,66	1,57	15,63	-	2,69	1,00	100,00
1961	fő	1000854	183108	8046	20606	131484	-	42728	19177	1406003
	%	71,19	13,02	0,57	1,47	9,35	-	3,04	1,36	100,00
1971	fő	1142375	279871	7190	24505	108552	-	46465	38350	1647308
	%	69,34	16,99	0,44	1,49	6,59	-	2,82	2,33	100,00
1981	Fő	1279323	377208	6384	43125	86591	-	44468	72037	1909136
	%	67,01	19,76	0,33	2,26	4,54	-	2,33	3,77	100,00
1994	Fő	1295964	441104	8601	43707	78019	6829	40228	31480	1945932
	%	66,60	22,67	0,44	2,25	4,00	0,35	2,07	1,62	100,00
2002	Fő	1297981	509083	9695	53879	77959	17018	35939	20993	2022547
	%	64,18	25,17	0,48	2,66	3,85	0,84	1,78	1,04	100,00

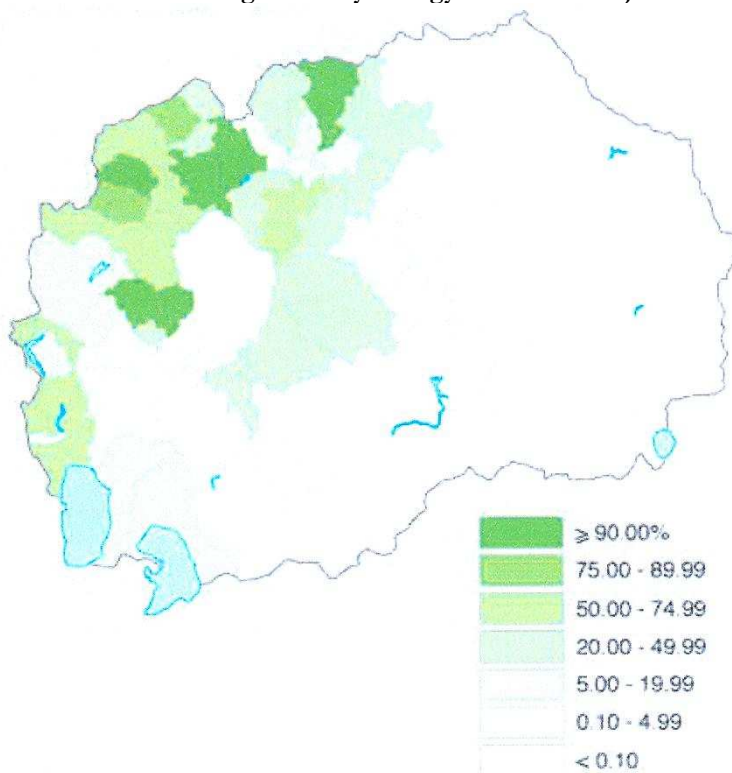
Forrás: *Štatistički godišnik na Republika Makedonija, 2007 adatai alapján szerk. Hány Sz.*

Az albán nemzetiségűek aránya az utóbbi fél évszázadban folyamatos növekedést mutat (5. táblázat), amelynek a magyarázata a magas születésszám, illetve természetes szaporodásban, valamint az albán népesség Koszovóból való betelepülésében rejlik. A magas születésszám nem csak Macedóniában, hanem Albánia északi részén, Koszovóban, és Dél-Szerbiában is jellemző az albán etnikumra, és ez a tényező viszonylag rövid idő alatt alapjaiban változtatja meg az egész térség etnikai struktúráját, ami eddig már számos konfliktushoz (1999: Koszovó, 2000: Dél-Szerbia, 2001: Macedónia) vezetett.

Az utolsó census hivatalos eredményével ellentétben az albánok azt állítják, hogy a lakosság 35-40%-át alkotják. Ez valószínűleg túlzott arány, azonban tény, hogy a népszámláláson csak a legálisan az országban tartózkodókat vették figyelembe, ezért lehetséges, hogy 25%-nál nagyobb

az albánok aránya. A 2004-ben bevezetett közigazgatási felosztás szerint Macedónia 84 járása közül 16-ban az albánok alkotják a többséget. Közülük hétben 90%-nál is nagyobb, kettőben 75-90% közötti, hétben pedig 50-75% közötti az albán lakosság aránya. A macedóniai albán lakosság az ország Koszovóval határos É-ÉNy-i, illetve az Albániával határos Ny-i részén összpontosul (2. ábra).

1. ábra
Az albán nemzetiségűek aránya az egyes macedóniai járásokban



Forrás: Sztatisttcski godisnik na Republika Makedonija 2007

A török nemzetiségűek ősei az 500 éves oszmán uralom alatt települtek az ország mai területére. Nagy részük az oszmán uralom végét jelentő 1912-13-as balkáni háborúk nyomán kivándorolt Törökországba. Az 1950-es évek végén, illetve a 60-as évek elején egy újabb kivándorlási hullámban a törökök több mint fele elhagyta az országot. Számuk, illetve a népességen belüli arányuk azóta is csökkenő tendenciát mutat, amelynek egyik oka a kivándorlás, a másik pedig az albán többségű területeken az ugyancsak muzulmán vallású albánok asszimilációs törekvései.

A többi volt jugoszláv tagköztársasághoz képest viszonylag alacsony a szerb nemzetiségű lakosság aránya. Ez egyrészt a két világháború közötti szerb kolonizációs kísérletek kudarcát mutatja, másrészt pedig arra utal, hogy Jugoszlávia fennállása idején nem volt szükség szerb nemzetiségű hatalmi elit idetelepítésére, mivel a macedónok – akik a nemzeti és kulturális

önállóságukat a titói Jugoszláviának köszönheték – egészen 1991-ig lojálisak voltak az államszövetséghez.

Közép-Európa többi országához hasonlóan a roma népesség száma és aránya a magas születésszám, illetve természetes szaporodás eredményeként folyamatosan növekedett az elmúlt fél évszázadban.

2.6. A népesség településtípusok szerinti megoszlása

A II. világháború után a múlt század utolsó évtizedéig Macedóniára jellemző a városi népesség arányának folyamatos növekedése, a 2002-es népszámlálás adatai azonban már kismértékű csökkenést mutatnak (6. táblázat). Klasszikus zurbanizációs folyamatról nem beszélhetünk, a jelenség mögött a gazdaság, ezen belül is az ipari termelés visszaesése, valamint a rurális térségekben élő muszlim lakosság viszonylag magas természetes szaporodása húzódik meg.

6. táblázat

A városi és a falusi népesség aránya Macedóniában 1953-2002

	1953	1961	1971	1981	1994	2002
Városi népesség	31,3	38,6	48,8	55,2	59,8	57,8
Falusi népesség	68,7	61,4	51,2	44,8	40,2	42,2

Forrás: NIKODINOV/SZKI, 2000; Sztatisticki godisnik na Republika Makedonija 2007

A népesség településtípusok szerinti megoszlásának fontos jellemzője, hogy a lakosság egyötöde a fővárosban koncentrálódik (7. táblázat). A szkopjei agglomeráció településeit is figyelembe véve a lakosság negyede (a 2002-es népszámlálás adatai szerint 506926 fő) él a fővárosban és környékén. Hazánkhoz hasonlóan a fővárosi szint alatt nincs igazi nagyváros, az 50.000 fő feletti lakosságú városok száma is csak négy, nevezetesen Bitola, Prilep, Kumanovo és Tetovo, emellett a 20.000 fő feletti lakosságú városok közül Velesz, Stip és Ohrid nevezhető nagyobb vonzáskörzettel rendelkező regionális központnak.

Macedóniában 1728 falu található. Közülük 141 már teljesen elnéptelenedett, ezért már nem nevezhetők településeknek (TÓTH J. 2002). Többségük nehezen megközelíthető, hegyvidéki falu, ahonnan az aktív korúak többsége az elmúlt néhány évtizedben a városokba, illetve külföldre költözött, majd a lakosság elöregedett, illetve kihalt. A jövőben várhatóan növekedni fog az elnéptelenedett falvak száma, amit az is jelez, hogy emelkedik a korábban nagyobb lakossággal rendelkező törpe-, apró-, illetve kistalvak száma. A folyamatot jelzi, hogy a falvak 57%-ában 200 főnél kevesebben élnek.

A hegyvidéki falvak elnéptelenedésének akadályozása, illetve lassítása érdekében az utóbbi évtizedben a nagyobb falvak bázisán többfunkciós ún. rurális központok létrehozására törekedtek, ahol a környéken élő lakosság beszerezheti a mindennapi élethez szükséges árucikkeket, illetve igénybe veheti az alapvető szolgáltatásokat.

A Kelet-Macedóniában található Oszogovo hegységre, illetve a nyugat-macedóniai hegyvidéki területekre jellemzőek az olyan falvak, amelyeknek az 1-40 házból álló településrészei (az ún. „maala”-k) egymástól távol, esetenként akár 10 km távolságra helyezkednek el.

A falvak hagyományosan elsősorban mezőgazdasági funkciót látnak el. A 200 fő feletti lakosságú falvak többsége a mezőgazdasági művelésre alkalmas medencékben, Szkopje, Kumanovo, Bitola, Sztruga, Tetovo, Prilep, Ohrid, Velesz, Sztrumica, Gevgelija, Kocsani és Radovis környékén található.

7. táblázat
Macedónia népességének településtípusok szerinti megoszlása
a 2002-es népszámlálás adatai alapján

Településtípus (fő)	Települések száma	Lakosok száma	Települések aránya %	Lakosság aránya %	Városok száma	Városi lakosság száma
0	141	0	8,0	0,0	-	-
1-50	455	9290	25,8	0,5	-	-
51-100	180	12906	10,2	0,6	-	-
101-200	208	30087	11,8	1,5	-	-
201-500	294	96769	16,7	4,8	-	-
501-1000	210	152214	11,9	7,5	-	-
1001-5000	231	478106	13,1	23,6	5	17247
5001-10000	21	138355	1,2	6,8	7	47876
10001-20000	9	126979	0,5	6,3	9	126979
20001-50000	8	289185	0,5	14,3	8	289185
50001-100000	4	273444	0,2	13,5	4	273444
100000 felett	1	415212	0,1	20,5	1	415212
Összesen	1762	2022547	100,0	100,0	34	1169943

Forrás: Makedonija vo brojki 2007

3. Migráció

A történelem folyamán a mai Macedónia területén jelentős migrációs folyamatok zajlottak le, amelyek az ország etnikai struktúráját jelentős mértékben és folyamatosan változtatták. Ezek közül kiemelhetők a szlávok betelepülése, az oszmán uralom alatt az oszmán-törökök és albánok betelepülése, a balkáni háborúk, az I. világháború, a szerb és a bolgár, majd később a jugoszláv fennhatóság által gerjesztett migrációs folyamatok.

A migráció iránya szerint az országhatáron belüli belső, és a külföldre, illetve külföldről az országba irányuló külső migrációt különböztetünk meg.

3.1. Belső migráció

A több évszázados török uralom alatt nagy dinamikájú belső migrációs folyamatok zajlottak Macedóniában. Ebben az időszakban a macedón lakosság egy része kihalt, illetve a nehezen megközelíthető hegyvidéki területekre költözött. A XVI. században a törökök elkezdték a Nyugat-Macedóniában élő macedónok iszlám hitre térítését. A muzulmán vallásra áttért macedónok egy része a szabad költözés lehetőségét kihasználva a Szkopjei-medencébe, illetve Velesz környékére költözött. A XVII. században a oszmán bégek földjeinek megművelésére létrehozott falvak (az ún. „csiflik”-ek) betelepítése okozott nagymértékű belső migrációt. Ebben az évszázadban a falvakban uralkodó bizonytalanság és erőszak miatt a macedónok egy része a városokba költözött, így növekedett a városi lakosság lélekszáma, illetve a macedónok aránya a törökök rovására a városlakók között. A XVIII. században a vereséget szenvedett oszmánellenes felkelés nyomán az ország nyugati részéről a macedón lakosság egy része keletre húzódott, a helyükre pedig albánok költöztek. Ebben az időszakban is folytatódott a falusi lakosság egy részének a városokba települése.

A XIX. és a XX. századot is intenzív belső migrációs folyamatok jellemezték, amelyeknek a fő okai az 1903-as Ilinden-felkelés (a felkelés bukását követően az oszmánok 200 falut romboltak le), a balkáni háborúk, az I. világháború, a szerb és a bolgár fennhatóság, a II. világháború, illetve az azt követő iparosítás.

A II. világháború alatt az Albánia által megszállt területekről a macedón lakosság egy része menekülésre kényszerült Szkopjébe és az ország nyugati részén található településekre költözött.

A II. világháború után a belső migráció fő mozgatórugója az iparosítás, amelynek során a falusi lakosság egy része a városokba költözött. A folyamatot elősegítette a törökök egy részének kivándorlása az 1950-es években, mivel az általuk elhagyott városi ingatlanokba a falvakból betelepülő lakosok költöztek.

Az ipari és oktatási központokra (Szkopje, Bitola, Prilep, Kumanovo, Stip), különösen a fővárosra jellemző a munkavállalók és diákok napi migrációja.

Jelentős szezonális migráció a fejlett mezőgazdasággal rendelkező területeken, pl. a Tikves környéki szőlészetekben és a Preszpa környéki almaültetvényeken figyelhető meg. A múltban jelentős számú állattenyésztő a nyári időszakban a magashegyi legelők közelébe költözött, ez a jelenség azonban mára egyre kevésbé jellemző. A szezonális migráció körébe sorolható nyáron az üdülőhelyek (elsősorban az Ohridi-tó), télen pedig a síközpontok (Mavrovo, Popova Sapka, Peliszter) tömeges meglátogatása.

A belső migráció mértékét mutatja, hogy 2006-ban 8723 fő, azaz a lakosság 0,43%-a költözött más közigazgatási egységbe, azaz járásba (Sztatiszticski godisnik na Republika Makedonija 2007).⁶

3.2. Külső migráció

Macedónia mai etnikai struktúráját jelentős mértékben meghatározó külső migrációs folyamat a szláv törzsek betelepülése a VI. század végén, illetve a VII. század elején. A szlávok gyakorlatilag asszimilálták az itt élő lakosságot.

A XIV. század végétől kezdődő oszmán uralom során nagy létszámban törökök és románok, illetve kisebb mértékben más anatóliai nomád népek települtek az ország mai területére.

A XVI. század folyamán elsősorban Spanyolországból és Portugáliából az inkvizíció elől menekülő zsidók települtek az országba. A zsidó népesség a városokban, főleg Szkopjében, Bitolában és Stipben telepedett le, és hozzájárult a kereskedelem fejlődéséhez.

Az 1689-ben kitört, Karpos által vezetett, a Habsburgok által is támogatott oszmánellenes felkelés vereséget szenvedett. A harcokban résztvevő, illetve az oszmán-török megtorlás elől menekülő macedónok a Duna és Száva mellékén, az ország nyugati részén, valamint Oroszországban telepedtek le. Az utóbbi kolónia jelentőségét mutatja, hogy ebben az időszakban az orosz reguláris hadseregben önálló macedón ezred alakult. Az ország északnyugati részén található elhagyott macedón falvakba a török hatóságok ösztönözték az albánok betelepülését, ami máig ható etnikai változásokat eredményezett a térségben.

Az albánok a XVIII-XIX. században három hullámban érkeztek, az első, ún. „észak-albániai” hullám 1780 és 1800 között Dukagin, Miridit, Fanda, Lirija és Mat térségéből, a második, ún. „közép-albániai” hullám a XIX. század első felében a Shkumba folyó térségéből települt át Debar, Sztruga, Kicevo, Gosztivar, Tetovo, Szkopje és Kumanovo, illetve kisebb mértékben Velesz, Bitola és Prilep környékére. Az első két hullám a geg nemzetségből került ki, az ezeket követő harmadik, ún. „dél-albániai” hullámban Cermenika, Kolonja, Mokra, Pogradec, Korca, Elbasan és Berat körzetéből toszkok települtek Macedónia dél-nyugati részére, Sztruga körzetébe a Crn Drim folyó bal partján, valamint Reszen és Bitola környékére.

⁶ A járásokon belül költözőkről nincsenek elérhető statisztikai adatok.

A két világháború között különösen a II. világháború után koszovói albánok települtek az ország északnyugati részére, Szkopje, Kumanovo és Tetovo körzetébe. Ezt a folyamatot az albánok negyedik migrációs hullámának is nevezik.

A XVI. század második felében Albániából vlach népesség települt Bitola, Krusevo, Ohrid és Veles városokba, ahol megalakították saját kolóniáikat, és a zsidókhoz hasonlóan jelentős szerepet játszottak a kereskedelem és az üzleti élet fejlesztésében.

A XIX. század 60-as éveiben, a krími háborút követően tatárok és cserkeszek települtek az országba. A kb. 26000 tatár nemzetiségű Macedónia déli részén talált új otthonot, míg a cserkeszek az ország egész területén szétszóródtak, Szkopjéba kb. 400-an költöztek, Katlanovszka Banja környékén pedig önálló cserkesz falut alapítottak.

A nehéz gazdasági körülmények és az elszegényedés miatt a XIX. század második felében a macedónok egy része munkát keresve kivándorolt az Oszmán Birodalomba, Bulgáriába, Romániába, Szerbiába, Görögországba, illetve jelentős számban Amerikába és Ausztráliába.

Az 1878-as orosz-oszmán háborút követően Szerbia és Bulgária felszabadított területeiről menekülő törökök, az ún. muhadzsirek települtek az országba.

1912-13-as balkáni háborúk, illetve az I. világháború a oszmán uralom végét jelentették Macedóniában, amelynek következtében 1921-ig 56000 török hagyta el az országot.

A háborúk, az instabil politikai helyzet és az említett tényezők következtében kialakult nehéz gazdasági helyzet miatt kb. 100000 macedón menekült el a ma Görögországhoz tartozó Égei-Macedóniából. Az égei macedónok kitelepülése, illetve kitelepítése még intenzívebbé vált az I. világháborút követően. A 1919-ben kötött neuilly-i békeszerződésben rögzített, Görögország és Bulgária közötti lakosságcsere eredményeként 66126 személy települt Bulgáriába. Hasonlóképpen, az 1923-as lausanne-i békeszerződésben rögzített lakosságcsere eredményeként 395000 muzulmán vallású személyt – akiknek a jelentős része macedón nemzetiségű volt – telepítettek Görögországból Törökországba, míg a helyükre 640000 anatóliai görög érkezett.

1920-ban Szerbiában kolonizációs rendeletet hoztak, amelynek értelmében előirányozták telepések beköltöztetését a szerb fennhatóság alá került Vardari Macedóniába az etnikai struktúra megváltoztatása, illetve a lakosság „szerbesítése” érdekében. A rendelet eredményeként 1940-ig 4167 szerb család, kb. 25000 fő költözött Macedónia 280 településére, Szkopje és Kumanovo környékére, a Vardar folyó völgyébe, Tikves, Pelagonija és Ovcse Pole vidékére.

A II. világháború után a görögországi polgárháború (1946-49) következtében 50000 macedón menekült el Görögország északi részéről (Égei-Macedónia). 14000-en Macedóniában, a többiek Jugoszlávia más köztársaságaiban, illetve közép- és kelet-európai országokban, köztük hazánkban telepedtek le.

Az 1953-tól 1960-ig tartó időszakban a török nemzetiségűek több mint fele kivándorolt Törökországba.

Jugoszláviára jellemző volt a szövetségi állam egyes köztársaságai közötti migráció. A Jugoszlávia más köztársaságaiba kivándorló macedónok 80%-a Szerbiában telepedett le, de Horvátország is jelentős kivándorlási célterület volt. A bevándorlók többsége (kb. 20000 fő) 1953-61 között szerb nemzetiségű volt, a 70-es évektől azonban a koszovói albánok letelepedése jellemző a már említett negyedik migrációs hullámban.

A 1960-as és 70-es években jugoszláv vendégmunkások tömegei települtek Nyugat-Európába az ottani extenzív gazdasági fejlődés munkaerő-igényének kielégítésére. A macedón nemzetiségű vendégmunkások kb. 50%-a a Német Szövetségi Köztársaságban talált munkát, de jelentős számban települtek Svédországba, Ausztriába, Franciaországba, Svájcba, Hollandiába és más nyugat-európai országokba is. A vendégmunkások jelentős hányada családjával együtt végleg letelepedett az említett országokban.

A becslések szerint kb. 540000 macedón él a tengerentúli országokban, Kanadában kb. 190000 fő, Ausztráliában kb. 180000 fő, az USA-ban kb. 150000 fő, Argentínában kb. 20000 fő a létszámuk. Külföldön a legnagyobb koncentrációban Torontóban élnek macedónok (kb. 90000 fő), utána Detroit (40000 fő), Sidney (40000 fő), New York (20000 fő) és Perth (15000 fő) következik.

A legfrissebb statisztikai adatok szerint 2006-ban a macedón állampolgárokra vonatkozó migrációs szaldó értéke -528 volt, 1073-an vándoroltak ki, és 545-en települtek vissza az országba. A külföldiekre vonatkozó migrációs szaldó értéke viszont pozitív (994 fő), mivel az adott évben 1029 külföldi települt az országba, és csak 35-en távoztak, így az összesített migrációs szaldó értéke szintén pozitív, 466 fő (Sztatiszticski godisnik na Republika Makedonija 2007).

4. Összegzés

A függetlenségét 1991-ben elnyert Macedónia a Balkán-félsziget egyik legkisebb állama. Lakosainak száma az elmúlt évszázadban több mint kétszeresére növekedett, a 2002-es népszámláláson meghaladta a 2 millió főt. Népsűrűsége európai összehasonlításban közepes, a népesség területi eloszlása azonban rendkívül egyenlőtlen. Az európai tendenciáknak megfelelően a macedón társadalom is öregszik, a születések száma csökken, a halálozásoké növekszik, a természetes szaporodás azonban még mindig pozitív értéket mutat. A társadalom vegyes etnikai összetételű, a legnagyobb kisebbség az albán, amely a népesség egynegyedét alkotja. A lakosság többsége városokban él, a kis falvak egyre inkább elnéptelenednek. A migrációs folyamatok jelentős szerepet játszottak az ország etnikai struktúrájának kialakításában.

Irodalom

- KISZELINOVSZKI, Sz. 2007: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). Menora, Szkopje, 133 p.
- KISZELINOVSZKI, Sz. - SZTAVOVI-KAVKA I. 2004: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). Insztitut za nacionalna isztorija, Szkopje, 237 p.
- Makedonija vo brojki 2007. Drzsaven zavod za sztatisztika, Szkopje, 2008, 48 p.
- NIKODINOVSZKI B. – SZTOJMILOV A. 1999: Regionalna voena geografija na Republika Makedonija, Kniga prva [Prirodni i szocioekonomszki voenogeografszki karakterisztiki]. Niko-trejd, Szkopje p. 344.
- NIKODINOVSZKI B. 2000: Osznovi na voena geografija na Republika Makedonija. Niko-trejd, Szkopje p. 380.
- Sztatiszticski godisnik na Republika Makedonija 2007. Drzsaven zavod za sztatisztika, Szkopje, 2008.
- SZTAVOVI-KAVKA I. 2002: Isztorija na Makedonija. Menora, Szkopje, 442 p.
- TÓTH J. 2002. Általános népességföldrajz. In: Általános Társadalomföldrajz I. (szerk. Tóth J.). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs pp. 275-294.